

Ὡς ἕκαστος νομίζει ὅτι τὸ πᾶν ἀνήκει καὶ ἀναφέρεται πρὸς οὐδένα ἄλλον, ἢ πρὸς αὐτὸν, καὶ τούτου ἕνεκεν βέβαια καὶ ἠδύνουσι καὶ ἀλγύνουσιν αὐτόν.

Ἄλλ' - ἂν, ἢ θελεν εἰποῖ τις, καὶ ἕκαστος ἐκτελή τὸ πᾶν ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ἀγάπης, τίνος ἕνεκεν νὰ παραδί-
δῶσι πολλοὶ ἑαυτούς εἰς θάνατον ἢ διὰ τὴν ἰδίαν δόξαν, ἢ φίλον, ἢ πατέρα; Ἴδου πως. Ἡ ἀνδρεία, ὡς εἶναι γνωστὸν, εἶναι ἀρετὴ τοῦ νὰ καταφρονῇ τις, ἔνθα δεῖ, τοὺς κινδύνους, εἰδὲ ἀντὶ νὰ τοὺς καταφρονῇ, τοὺς ἐκφεύγει, τοῦτο εἶναι θειλία: τούτους κακία. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος γινώσκων τὰ κακὰ, τὰ ἐκφεύγει ἐκ φύσεως, ὡς ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ἐκφύγη καὶ τὴν θειλίαν. Ἀλλὰ τὸ νὰ φεύγη τις τὴν θειλίαν, τί ἄλλο κάμνει εἰς τινα μέρος, εἰμὴ νὰ ἀπαντᾷ τὸν θάνατον; Ὡς ὁ παραδίδων ἑαυτὸν εἰς θάνατον, παραδίδει ἑαυτὸν ὄχι ὑπὲρ ἄλλου τίνος, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ, ὡς φαίνεται, δεῖ εἶναι ἀδύνατον εἰς τινα νὰ φθάσῃ εἰς τοσαύτην ἀγάπην ἑνὸς ἀντικειμένου, ὡς νὰ νομισθῇ τὴν ἐκείνου ζήτησιν χείρονα τοῦ ἰδίου θανάτου, καὶ ἐπομένως νὰ εἶναι ἀδιάφορος εἰς αὐτὸν ἢ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, ἐκείνου ἀπολεσθέντος. Καθὼς ὅτι φθάνει τις νὰ ἐπικεντρώσῃ ἀπάσας τὰς ἀκτῖνας ἑαυτοῦ πρὸς ἓν μόνον σημεῖον, καὶ τότε ἐκεῖνο τὸ σημεῖον θέλει εἶναι ἴσον μὲ τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Καθὼς ἂν ἅπασα ἢ ἐπιφάνεια μιᾶς σφαίρας τραπῇ εἰς ἓν σημεῖον, τότε τοῦτο τὸ σημεῖον θέλει εἶναι ἴσον μὲ τὴν σφαῖραν.

312. γ' Τὰ πάθη θεωρούμενα ὡς ἐκ τῆς πηγῆς αὐτῶν διαιροῦνται εἰς δύο: εἰς τὰ τῆς ψυχῆς καὶ καρδίας. Καὶ πάθη μὲν καρδίας ὀνομάζονται τὰ περὶ τοῦ καλοῦ.

καὶ ἐνδόξου, ψυχῆς δὲ, ὅσα πρὸς παρέλευσιν χρόνου καὶ φυγὴν ἀηδίας. ἢ καρδίας μὲν, ὅσα συντείνουσι πρὸς διατήρησιν καὶ βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ψυχῆς δὲ, ὅσα πρὸς παρέλευσιν χρόνου καὶ φυγὴν ἀηδίας. Καὶ κυρίως μὲν ἅπαντα τὰ πάθη εἶναι ἔργον τῆς ψυχῆς, καὶ οὐδὲν τῆς καρδίας, ὡς ὄντος ἑκάστου αὐτῶν οὐδενὸς ἄλλου, ἢ ἰδέα τινός (304): ὃ ἐστὶ δημιουργημα τοῦ νοός. Πλὴν ἐπειδὴ καὶ εἰς τινα τῶν παθῶν συνδιατίθεται καὶ ἡ καρδία: ὃ ἐστὶ συμβαίνουσι παλμῶν εἰς αὐτὴν, κατάθλιψίς τις, χεῖρ τις ψυχρὰ ἐπ' αὐτῆς, λειποθυμῖαι, κώλυμα ἀναπνοῆς, διαστολή ἢ συστολή καρδίας, τούτου ἕνεκεν ἐν λόγῳ ταῦτα ὀνομάσθησαν τῆς καρδίας, καὶ ὄχι τῆς ψυχῆς. Καὶ ὄχι μόνον εἰς ἀπάντημα ἑνὸς φίλου ἢ ἐχθροῦ θεωρεῖται διάθεσις τις τῆς καρδίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀπλῶς ἀνάμνησιν αὐτῶν, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν πράξεων αὐτῶν. . . καὶ ἡ μὲν τῶν ἀγαθῶν ἀνάμνησις ἀποκαθίστησιν εὐκόλῳ τὴν ἐνέργειαν τῆς καρδίας καὶ τοῦ διαζώματος, ἡ δὲ τῶν κακῶν, τὸ ἀνάπαλιν. Καὶ τούτου ἕνεκεν καὶ ὁ Βάκχων ὑπέθετο ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἕκτον αἰσθητήριον τὴν ἀγάπην ἐν τῇ καρδίᾳ, ὡς ὄντων τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ μίσους εἰς μόνην τὴν καρδίαν ἐπαισθητῶν, καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τοῦ σώματος. Ὡς ἐπάθη καρδίας ὀνομάζονται ἐκεῖνα, εἰς ὧν περ τὴν παρουσίαν θεωρεῖται διάθεσις εἰς τὸν φρενητικὸν χῶρον (16), εἴτε εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ χειρὸς ἐπιτιθεμένης ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ σομάχου: ὃ ἐστὶν ἡ καρδία, τὸ διάζωμα, καὶ τὸ ἄνω ζώμιον τοῦ σομάχου. Εἰς ὅσα δὲ τῶν παθῶν δὲν συνδιατίθεται ὀλοτελῶς αὕτη ἢ

μικρὰ ἐσία τῆς αἰσθητικότητος, ταῦτα λέγονται τῆς ψυχῆς.

Ὅτι λοιπὸν τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως, ἕκαστος ἔχει ἐν ἑαυτῷ πᾶσαν πληροφορίαν, ἂν μόνου παρατηρήσῃ τι συμβαίνει εἰς αὐτὸν, ἐν ᾧ ἐπίκειται ἐπ' αὐτὸν κίνδυνός τις, ἢ ἔνεσιν ἐλπίς μεγάλου ἀγαθοῦ. Εἰ δὲ καὶ θελήσει τις καὶ τὸν λόγον, οὗτος ὡς πρὸς ἡμᾶς δὲν ἤθελεν εἶναι ἄλλος, εἴμῃ ἢ συμπάθεια (αὐτόθι) ἔπρᾶγμα διόλου ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς. Πλὴν εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι εἰς πᾶσαν διάθεσιν τῆς ψυχῆς συνδιατίθενται ἐκτὸς τοῦ ἐγκεφάλου καίτινα μέλη τοῦ σώματος. Εἰς τὰ πάθη λοιπὸν τῆς καρδίας τὸ συνδιατιθέμενον μέρος τοῦ σώματος εἶναι ὁ φρενητικὸς χώρος, καὶ τούτου ἔνεκεν, ὡς φαίνεται, ἂν εἰς μέγαν θυμὸν γέννη φλεβοτομία, ὁ θυμὸς μηδενίζεται. Εἶναι ὁμῶς ἄξιόν θαυμασμοῦ ὅτι ὅσα τῶν παθῶν συντείνουσι μάλιστα πρὸς διατήρησιν καὶ βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ταῦτα εἶναι ὅχι μόνον ἀπλῶς αἰσθήματα ἢ ἰδέαι ἐντὸς τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ καίτις κατάθλιψις, εἴτε βίαιος ἐνέργεια ἐπὶ τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε δηλονότι καὶ βιαίως πως ὁ ἄνθρωπος νὰ διατηρῇ καὶ νὰ τελειοποιῇ ἑαυτὸν, ὅπερ βέβαια ἐμφανίζει τὴν συμπάθειαν τῶν μικρῶν ἐσιῶν τῆς αἰσθητικότητος πρὸς τὴν μείζονα (αὐτόθι).

313. Εἰς τὰ πάθη ὁμῶς τῆς καρδίας ἐμφανίζονται καίτινα σημεῖα ἐξωτερικὰ, ἐξ ὧν ἡμεῖς ἀποφασίζομεν τὴν ἐκείνων ἐνδόμυχον ὑπαρξιν, ἅπερ μάλιστα ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν ἔδραν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἰς ἅπαν τὸ πρόσωπον. Καὶ ταῦτα εἶναι ὁ γέλως, ἢ φαιδρότης, τὰ θά-

κρυα, ἢ σκυθρωπότης, ἢ κατήφεια κτξ, ἄπερ βέβαια εἶ-
 νοι ὄχι πάθη, ἀλλὰ σημεῖα τῶν παθῶν. Ὡς ἐνθα τις
 βλέπει γέλωτα, ἐκεῖ συνάγει χαρὰν . . . καὶ ἐνθα δάκρυα
 λύπην κτξ. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ βλέπει τις δάκρυα ὄχι μό-
 νον εἰς τὴν παρουσίαν τῶν ἀλγηθῶνων, ἀλλὰ καὶ τῆς λύ-
 πης καὶ ἀφθονεσέρως ὀρθῶς ἤθελε συνάξει ὅτι ὅσα ἐκ-
 τελοῦσι τὰ αἰσθητά, τοσαῦτα καὶ αἱ ἰδέαι. Πῶς ὅ-
 μως ὁ φρενητικὸς χῶρος ἐνεργεῖ ἐπὶ τὸ πρόσωπον, ὥς
 νὰ συνδιατιθῆται καὶ τοῦτο εἰς τὴν ἐκείνου διάθεσιν, τοῦ-
 το εἶναι ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς, ὡς δηλ. εἶναι ἄγνωστον καὶ
 εἰς τοὺς ἀνατόμους πῶς ὁ γεννητικὸς χῶρος ἐνεργεῖ ἐπὶ
 τοῦ πώγωνος, ὅθεν καὶ συμπάθεια ὠνόμασαι: ὁ ἐστὶν
 ἄγνωστον τι εἰς ἡμᾶς.

314. δ'. Τὰ πάθη θεωρούμενα ὡς ἐκ τοῦ τέλους
 αὐτῶν ἢ σκοποῦ: τουτέστιν ὡς πράξεις (274), λαμβάνουσιν
 ὄνομα ἀρετῆ καὶ κακίας, ἢ καὶ οὐδέτερόν τι. Καὶ ἀρετῆ
 μὲν εἶναι ὑπεράσπισις καὶ ἔκτασις τοῦ σκοποῦ τῆς φύσεως,
 κακία δὲ πολέμιος αὐτοῦ. Οὕτως ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι
 ἐγεννήθησαν διὰ νὰ ὑφιστῶνται καὶ νὰ τελειοποιῶνται,
 ἄντις εἰς τοῦτο συντρέχη ἢ τοῦτο ἀρετῆ, καὶ ἂν ἀντιπο-
 λεμῆ εἰς ταῦτα, τοῦτο κακία, ἐξ ὧν καὶ ὁ πράττων ὀ-
 νομάζεται ἀγαθὸς ἢ κακός, εἴτε ἐνάρετος ἢ φαῦλος.
 Καὶ ἀρετῆ μὲν εἶναι, ἐνθα τὸ πάθος ἔχει δι' ἀντικεί-
 μενον τὸ κατ' αὐτὸ ἀγαθὸν ἢ δοκόμενον κακὸν (296),
 κακία δὲ, ὅταν τὸ κατ' αὐτὸ κακὸν ἢ δοκομενον ἀγα-
 θόν. Οὕτω περὶ μὲν τοὺς κινδύνους, ἂν τις φοβῆται τὸ
 πᾶν, τοῦτο κακία . . . ἂν δ' οὐδ' ὄλως, ἐπίσης κακία . .
 εἶδ' ἄπερ, καὶ ὅτε δεῖ, τοῦτο ἀρετῆ . . . καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄν-

ἀρεῖος πάσχει, καὶ πάσχει ἔνεκα τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων, τοῦτο εἶναι δοκόμενον κακόν. Καὶ ὁ μὲν φθόνος εἶναι κακία, καὶ καθ' αὐτὸ κακόν, ἡ δὲ μέθη οὐσα κακία, εἶναι δοκόμενον ἀγαθόν (300). Ὡς καὶ ὁ ἄξιων τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν εἶναι οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ αἰ ἴδοναί. Οὐσα ὅμως ἢ ἐπιθυμία τῶν ἀρχαίων νομισμάτων πάθος εἰς τινας, καὶ οὔτε βλάβην οὔτε ὄφελος ἐμποιοῦσα εἰς τοὺς ἄλλους, αὕτη οὔτε ἀρετὴ εἶναι, οὔτε κακία, ἀλλ' οὐδέτερόν τι. Ὡς ἂν μὲν τις θεωρῇ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἢ θελε τὸ ὀνομάσει πάθος, ἂν δὲ ὡς ἐκ τοῦ τέλους, ἀρετὴν, ἢ κακίαν, ἢ οὐδέτερόν τι.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ ἀρετὴ καὶ κακία θεωρεῖται ὄχι μόνον εἰς τὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀπλῶς ἐπιθυμίαν καὶ θυμόν: ὁ ἔστιν εἰς τὰ ἀπλά πάθη. Καθότι ἂν μὲν τις θυμοῦται λίαν εἰς μικρὰ πρᾶγματα, ἢ ἂν δὲ θυμοῦται ὀλοτελῶς εἰς τὰ μεγάλα, ὡς εἰς τὸν φόνον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ δηλ. τοῦτο λέγεται κακία. . . καὶ λέγεται ἀρετὴ, ἂν μὲν θυμοῦται ὅτε, καὶ ὅσον δεῖ. Τοῦτο δ' αὐτὸ ἢ θελε λεχθῆ καὶ περὶ τῆς ἐπιθυμίας.

315. Καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἡ ἀρετὴ φαίνεται ὅτι κατέχει τὸ μέσον τῶν παθῶν, ἡ δὲ κακία τὰ πέρατα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ σοφιστικῆτις τοῦ μέσου ἡ ἀρετὴ ἢ θελεν ὀνομασθῆ, πλην ὄχι πάντοτε. Οὕτω περὶ τὰ τῆς αἰσθήσεως ἢ φυσικὰ πάθη τῆς ἀφῆς, οὐσα ἢ σωφροσύνη ἀρετὴ κατέχει τρόπον τινα τὴν μεσότητα τῶν δύο ἄκρων: ἀκολασίας λέγω καὶ ἀναισθησίας (ἅπερ δηλονότι εἶναι κακίαι), ἔνθα τοῦ μὲν ἔντος ἐλλείψεώς τινος, τοῦ δὲ ὑπερβολῆς, ἢ σωφροσύνη εἶναι μέσος ὅρος. Περὶ

δὲ τὸν θυμὸν ἢ ὀργήν, οὕσα ἢ πραύτης ἀρετὴ κατέχει τρόπον τινα τὴν μεσότητα τῆς ἀοργησίας καὶ ὀργιλότητος (ἅπερ δηλονότι εἶναι κακίαι), ἔνθα τοῦ μὲν ὄντος ἐλλείψεως, τοῦ δὲ ὑπερβολῆς, ἢ πραύτης εἶναι μέσος πῶς ὄρος. Περὶ δὲ τὴν λήψιν τῶν χρημάτων, οὕσα ἢ ἐλευθεριότης ἀρετὴ κατέχει τρόπον τινα τὴν μεσότητα τῶν εὐσῶν ἄκρων ἀνελευθερίας καὶ ἀπωτίας (ἅπερ δηλονότι εἶναι κακίαι), ἔνθα τοῦ μὲν ὄντος ἐλλείψεως, τοῦ δὲ ὑπερβολῆς, ἢ ἐλευθεριότης εἶναι μέσος πῶς ὄρος.

Πλήν οὔτε ἢ ἀρετὴ εἶναι πάντοτε μεσότης κακιῶν, οὔτε ἢ κακία ἄκρον ἢ ἔκκλισις τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ἀπόλυτά τινα πολλάκις, ἢ καὶ ἐκδιαμέτρου ἐναντία. Οὕτως ὁ ἔλεος καὶ ἡ φιλία εἶναι ἀρεταὶ ἀπολύτως, χωρὶς τοῦ, ὁ μᾶλλον ἔλεος ἢ ἡ μᾶλλον φιλία νὰ ἦναι κακία. . . καὶ ἡ ἐπιχαιρεκακία, ὁ φθόνος, ὁ φέρονος, ἡ κλοπὴ, κτξ, εἶναι κακίαι ἀπολύτως, χωρὶς νὰ ἦναι ἄκρα ἀρετῆς τινος. . . καὶ ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἐκδιαμέτρου ἐναντία τῆς ἀδικίας.

Συνάγεται λοιπὸν ἐντεῦθεν ὅτι ἢ ἀρετὴ εἶναι περὶ τὴν πράξιν καὶ ὄχι περὶ τὴν θεωρίαν. Γιαθότι οὐδεὶς λέγεται δίκαιος, ἕως οὗ γινώσκει τὸ, τί ἐστὶ δικαιοσύνη, ἀλλ' ὁ γινώσκων καὶ ποιῶν αὐτήν.

316. Εἶναι ὅμως ἄξιον σημειώσεως ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους τῶν ἐν τῇ ψυχῇ γινομένων εἰς τρία διαίρεσις (α): τουτέστιν εἰς πάθη, δυνάμεις, καὶ ἔξεις, εἴτε ἀρετᾶς καὶ

(α) Τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γινόμενα τρία ἐστὶ: πάθη, δυνάμεις, ἔξεις. λέγω δὲ πάθη μὲν ἐργήν, θυμὸν, φόβον, θράσος, φθόνον, χάραν, φιλίαν, μῖσος, πόθον, ζῆλον, ἔλεον, καὶ ὅλως οἷς ἔπεται

κακίας (β). Καθότι—τούτο τί ἄλλο εἶναι, εἰμὴ ὑπονύη-
 εις τοῦ ὅτι τὰ πάθη εἶναι μὴ ἕξεις, καὶ ὅτι αἱ ἀρεταὶ καὶ
 κακίαι ὑφίστανται ἄνευ παθῶν: Καθότι ἂν, κατὰ τὸν Ἀ-
 ριστοτέλην, τὰ πάθη δὲν ἦναι ἕξεις, τότε ἀναγκαίως ἀ-
 κολουθεῖ νὰ ἦναι ἀπλῶς ὄρεξεις: ὅ ἐστι μὴ ἐπίκτητα
 καὶ ἐπομένως ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι νὰ ἔχωσι τὰ αὐ-
 τάτε πάθη καὶ ἰσομεγέθη, καὶ ὡς φαίνεται τοῦτο εἶ-
 ναι ἀνυπόστατον. β'. "Ἐν, κατ' αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλην, ὁ
 μὲν φθόνος, καὶ τὸ θράσος, καὶ ὁ ζήλος, καὶ ἡ φιλία (α)
 εἶναι πάθη, ἐν ᾧ ἡ ἠθικὴ τὰ θέλει κακίας ἢ ἀρετῆς,
 αἱ δὲ ἀρεταὶ καὶ κακίαι, κατ' αὐτὸν, εἶναι ἕξεις (β).
 ἄρα καὶ κατ' αὐτὸν τὰ πάθη εἶναι ἕξεις, ὡς ἐλέχθη (304).
 γ'. "Ἐν, κατ' αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλην (α), ἡ ὀργὴ ἦναι πά-
 θος. καὶ ἂν τὸ μὲν σφοδρῶς ἢ ἀνειμένως ὀργισθῆναι εἶναι
 κακία, τὸ δὲ μέσως, ἀρετή. καὶ ἂν ἀφαιρεθῇ τὸ σφοδρῶς,
 καὶ ἀνειμένως καὶ μέσως, τὸ κατάλοιπον θέλει εἶναι μηδέν.

ἡδονὴ καὶ λύπη. Δυνάμεις δὲ, κατ' ἅς παθητικοὶ τούτων λεγό-
 μεθα: οἷον κατ' ἅς δυνατοὶ ὀργισθῆναι, ἢ λυπηθῆναι, ἢ ἐλε-
 ῆσαι. ἕξεις δὲ, κατ' ἅς πρὸς τὰ πάθη ἔχομεν εἶ, ἢ κακῶς:
 οἷον πρὸς τὸ ὀργισθῆναι, εἰ μὲν σφοδρῶς, ἢ ἀνειμένως, κακῶς ἔ-
 χομεν, εἰδὲ μέσως, εἶ. Πάθη μὲν οὐκ εἰσὶν οὔθ' αἱ ἀρεταὶ οὔτε
 αἱ κακίαι, ὅτι οὐ λεγόμεθα κατὰ τὰ πάθη σπουδαῖοι, ἢ φαῦλοι,
 κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς λεγόμεθα. Καὶ ὅτι κατὰ μὲν τὰ πάθη, οὔ-
 τε ἐπανούμεθα, οὔτε ψεγάμεθα. Οὐ γὰρ ἐπαίνεῖται ὁ φοβούμενος
 οὔδ' ὁ ὀργιζόμενος, οὔδ' ἐψέγεται ὁ σπλῶς ὀργιζόμενος, ἀλλ' ὁ
 πῶς. Ἡθικ. Νικομ. τὸ β', κεφ. δ'.

(β) "Ἐσιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὔσα τῇ
 πρὸς ἡμᾶς ὠρισμένη λόγῳ. Ἄρισ. Ἡθικ. Νικ. τὸ β', κεφ. ε'.

τὶ ἄραγε ἔμεινε τὸ πάθος; Ἐπειτα - τὶς δὲν φέγει τὸν φθονερὸν, ἢ τὶς δὲν ἐπαινεῖ τὸν ἐλεοῦντα, ἅπερ Ἀριστοτέλης ὠνόμασε πάθη, ἐν ᾧ ὁ αὐτὸς θέλει ὅτι κατὰ τὰ πάθη ἡμεῖς οὔτε ἐπαινούμεθα, οὔτε ψεγόμεθα;

Ὅτι δὲ τὰ πάθη, ὡς καὶ αἱ ἀρεταὶ καὶ κακίαι, εἶναι ἕξεις, γίνεται γνωστὸν καὶ ἐκ τῆς λύπης τοῦ κυριευομένου ὑπὸ τινος πάθους καὶ φέροντος λόγους κατ' αὐτοῦ: ἢ ἂν θέλῃς ἐκ τῶν ἐλέγχων τοῦ συνεισότητος. Καθότι ἂν τις φέρῃ λόγους ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ πάθους, λόγους, οὓς περ αὐτὸς βλέπει καθαρῶς, χωρὶς ὅμως νὰ δύνηται νὰ κάμῃ ἀπόφασιν, τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, οὗτος δὲν κρίνει ἀλλ' ὅτι φέρει μὲν ταυτοχρόνως ὑπὲρ τοῦ πάθους καὶ ἄλλους, ὧν περ ἕνεκα τῆς ταχύτητος καὶ σμικρότητος τῆς ἐνεργείας αἰσθάνεται ὀλοτελῶς, οἵ τινες φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ ἄλλους πολλοὺς, λαμβάνουσι τὰ νικητήρια. Καθότι γινομένων ταυτοχρόνως πολλῶν κρίσεων, τινῶν μὲν ἐπαισθητῶν, πλειόνων δ' ἀνεπαισθητῶν, ἀναγκαίως ἡ ψυχὴ ἔχει νὰ δώσῃ τὴν ψῆφον πρὸς τοὺς πλείονας ὡς μείζον τὸ ἀγαθὸν παριστώντας, πλην ὅχι ἄνευ λύπης, ὡς οὔσης τῆς ψῆφου ἐναντίον τοῦ λογικοῦ, εἴτε τῶν ἐνεσώτων καὶ ἐναντίων λόγων, ἐν ᾧ ἄνευ πάθους: τουτέστιν ἄνευ ἕξεως, δοκιμάζει τις οὐδεμίαν λύπην εἰς πᾶσαν ἀπόφασιν (88). Ὡς καὶ τὰ πάθη, ὡς καὶ αἱ ἀρεταὶ καὶ κακίαι, εἶναι ἕξεις, καὶ δὲν διαφέρουσι κατ' ἄλλο, εἰμῆ. καθ' ὃ τὰ μὲν θεωροῦνται ὡς ἐκ τῆς ἀρχῆς, τὰ δὲ ὡς ἐκ τοῦ τέλους (314), καὶ πρὸς τούτοις καθ' ὃ πολλὰ τῶν παθῶν εἶναι οὔτε ἀρετῆ, οὔτε κακία, ἀλλ' οὐδέτερόν τι.

317. Ἀλλά - τὶς ἄλλως θεωρεῖ τὸ τέλος παντὸς

πράγματος, εἰμὴ τὸ λογικόν; Ὡς ὀρθῶς ἤθελε συνά-
 ζοιτις ὅτι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἀναφερόμενον μὲν ὡς πρὸς
 τὰς αἰσθήσεις: ἢ ἂν θέλῃς ὡς πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ
 θυμὸν, ὀνομάζεται πάθος (304) ρ ὡς δὲ πρὸς τὸ логи-
 κὸν ἢ βούλησιν, ἀρετὴ ἢ κακία. Καὶ τούτου ἕνεκεν πᾶ-
 σα πράξεις ἐνάρετος, ἐξ ἧς ἄπεσιν ἢ προαίρεσις, εἴτε τὸ
 λογικόν ρ εἶναι οὔτε ἀρετὴ οὔτε κακία. Οὕτως ἄντις κρί-
 νη μὲν δίκαιός ρ πλήν ἕνεκα φύβου τοῦ μείζονος ρ οὗτος
 δὲν εἶναι δίκαιος. . καὶ ἄντις θανατοῦ ἀδίκως ρ πλήν προ-
 σαγῆς τινος ἕνεκα ρ οὗτος βέβαια δὲν εἶναι φονεύς. Ἄλλ'
 ἐπειδὴ καὶ πᾶν τέλος εἶναι πράξις ρ δῆλον ὅτι αἱ ἀρεταὶ
 καὶ κακίαι εἶναι πράξεις περὶ πάθη.

Τὰ πάθη λοιπὸν θεωρούμενα ὡς ἀπλῶς ὀρέξεις ἢ
 αἰσθητικότης μὴ ἐντὸς τοῦ σώματος ἡμῶν (304), εἶναι
 διόλου ἀθῶα ρ καὶ τούτου ἕνεκεν οὔτε ἐπαινούμεθα, οὔτε
 ψεγόμεθα πράττοντες αὐτά. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡμεῖς: οἱ τὰ
 πάθη λέγω ἔχοντες, εἴμεθα καὶ λογικοὶ ρ τούτου ἕνεκεν
 κατὰ τοῦτο ἔπεται εἰς ἡμᾶς καὶ ἔπαινος καὶ ψόγος ρ πλήν
 τότε αἱ κινήσεις ἡμῶν λέγονται ὄχι πλέον πάθη ρ ἀλλ'
 ἀρεταὶ, ἢ κακίαι.

318. Ἄν λοιπὸν καὶ τὰ πάθη καθ' ἑαυτὰ θεω-
 ρούμενα ἦναι πρᾶγμα ἀνέγκλητον. . καὶ ἂν ταῦτα ἦναι
 ἢ ζωὴ τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὡς αὐτῶν ἀπόντων, τὸ πᾶν νὰ
 ἦναι νεκρὸν (306) ρ ἐπόμενον εἶναι νὰ ἦναι ἀδίκος καὶ
 παράλογος ἢ κατὰ πῶν παθῶν καταφορὰ τῶν ἠθικῶν.
 » Ἡμεῖς, ἀκούειτις αὐτῶν νὰ λέγωσι, δὲν βλέπομεν
 » ἄλλοτε εἰς τὸν κόσμον, εἰμὴ πολέμους, εἰμὴ ποταμοὺς
 » αἱμάτων, εἰμὴ ἀρπαγὰς, εἰμὴ ἀδικίας, εἰμὴ δουλείας,

καὶ ἄλλα ἄπειρα, ἅπερ βέβαια πηγάζουσιν ἐξ οὐδενὸς ἄλλου, ἢ ἐκ τῶν παθῶν. ὣς ἂν τὰ πάθη ἔλλειπον, ἢ ἤθελε λείψοι καὶ πᾶσα κακία ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Ἀλλὰ - τίς, ἢ θελεν ἐρωτήσῃ τις αὐτοὺς, ἀποφασίζει ἐνταῦθα εἰς ταύτας τὰς πράξεις, ἢ αἰσθητικότης, ἢ τὸ λογικόν; Δῆλον ὅτι τὸ λογικόν. Ὡς ἄδικον, νομίζω ἐγὼ, εἶναι ἄλλος νὰ ἀμάρτανῃ, καὶ ἄλλος νὰ φέγηται. Ἀλλ' ἂν, ἢ θελεν εἰποῖ τις, καὶ ἔλλειπον τὰ πάθη, ἀφεύκτως ἢ θελον λείψοι καὶ αἱ ἀδικίαι. Ναί. Πλὴν τὸ βιβλίον τοῦ μέλλοντος δὲν ἀνοίγεται εἰς ἄλλον, εἰμὴ εἰς μόνον τὸν ἔχοντα μεγάλα πάθη καὶ πόθον διακαῆ τῆς δόξης. Ὡς ἢ θελε λείψοι ἐνταυτῷ καὶ πᾶσα κίνησις ζώντων, μηδενισθέντων τῶν παθῶν. Καὶ αὐτὸ τὸ λογικόν ἄνευ τῶν παθῶν εἶναι νεκρόν, καθότι τὸ λογικόν εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ζυγασάθμησις καὶ κρίσις. Ἀλλ' ὡς φαίνεται δὲν εἶναι ἢ ζυγασάθμησις καὶ κρίσις ὁ κόσμος, ἀλλ' ἢ κίνησις; ἢ τίς ἔχει ἀρχὴν τὰ πάθη.

Δημιούργησόν ἓνα κόσμον διὰ μόνον νεκρῶν σωμάτων: ἐκ γαιῶν λέγω, λίθων, μετάλλων, καὶ ὑδάτων; καὶ τότε θέλεις ἰδεῖ τὴν τούτου ωραιότητα: ὅ ἐστι θέλεις ἰδεῖ ἄταφον νεκρόν. Διόρισον τότε νὰ ἐξαχθῶσι φυτά: ὅντα λέγω τρεφόμενα καὶ αὐξανόμενα ὑφ' ἑαυτῶν; καὶ τότε μόνον θέλεις ἰδεῖ σημεῖα ζώντων. Πρόσαξον δὲ νὰ γένωσι καὶ ζῶα: ὅντα λέγω αἰσθανόμενα καὶ κινούμενα ὑφ' ἑαυτῶν; καὶ τότε θέλεις φανῆ ὅπωσούν ἢ σοφία σου. Δὲς δ' εἰς τινα τούτων δύναμιν νὰ κινῶνται ὄχι μόνον ὑπὸ τῆς παρουσίας τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν νοητῶν; καὶ τότε θέλεις λάμψει ἢ σοφία σου. Οὕτω - λοιπὸν ἐχόντων

τῶν πραγμάτων, ἄντις ἔλθῶν ζητήσῃ νὰ μηδενίσῃ πᾶσαν κίνησιν γινομένην ἕνεκα τῶν νοητῶν, ὁποίας φρονήσεως σὺ ἤθελεις τὸν νομίσαι; ὡς τὰ πάθη εἶναι καὶ τὸ πλεον πολυτίμου πράγμα τοῦ κόσμου, καὶ τὸ πλεον ἀθῶον. Καὶ εἰς ἄνθρωπος ἄνευ παθῶν εἶναι τωόντι μὴ ἄνθρωπος. Ἰκί οἱ κατὰ τῶν παθῶν καταφερόμενοι, καταφέρονται ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου, ἢ ὑπὸ πάθους: ὅ ἐσι δια νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι εἶναι ἄνθρωποι. Ἀθλιωτάτη ἔκλογη!

319. Ἡ γέννησις δ' ὁμῶς τῶν παθῶν, κατὰ τοὺς μεταφυσικούς, εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἡ αἰσθητικότης. Καὶ ἰδοὺ πῶς οὗτοι συλλογίζονται. » Ἐν γένει πᾶν αἶσθημα, » λέγουσιν οὗτοι, εἶναι ἢ ἀλγεινὸν, ἢ ἡδύ, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐκ φύσεως ἐκκλίνει τὰ ἀλγεινὰ καὶ ῥέπει πρὸς τὰ ἡδονικὰ, ὡς ἀκολουθεῖ ἀναγκαίως, ὅσα τῶν ἀντικειμένων διατιθέσθαι ἀλγεινῶς τὰ αἰσθητήρια αὐτοῦ, » ταῦτα νὰ τὰ ἐκφρεύῃ καὶ ὅσα ἡδονικῶς, νὰ τὰ ἐκδιώκῃ, ἐξ οὗ δηλονότι ἀναβλασάνουσι τὰ πάθη (304). » Ὡς ἡ πηγὴ τῶν παθῶν εἶναι ἡ αἰσθητικότης. Λαμβάνει δὲ τὸ προκείμενον ἐπιβεβαίωσιν, καὶ διότι οὔτε » πάθη, οὔτε ἀρσται, οὔτε κακίαι εἰώθασιν νὰ ἀναφύωνται, » ἐξ ὧν πεδιόδιον ἐλλείπουσιν αἱ ἡδοναί«.

Ἐγὼ ὁμῶς νομίζω μὴ ἀληθές τὸ πράγμα, καθότι εἶναι νὰ ἀληθέςατον ὅτι τὰ πάθη θεωροῦνται οὐδέποτε ἄνευ ἡδονῆς ἢ λύπης (αὐτόθι), καὶ τούτου ἕνεκεν ἤθελον ἐκληροθῆ ὡς ἀποτέλεσμα αἰσθητικότητος, πλην ἂν θελήσῃ τις νὰ ἐξετάσῃ τὸ πράγμα περιεργότερως, οὗτος θέλει ἰδεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἡ αἰσθητικότης τὸ ἄμεσον αἶτιον τῶν παθῶν, ἀλλ' ἄλλοτι. Καθότι ἂν ταῦτο ἦν, εἶ-

πρεπεὺν ὄντες ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι ἐπίσης αἰσθητικοὶ, νὰ ἔχωσιν ἐπίσης ἅπαξ ἅπαντες τὰ αὐτὰ πάθη, καὶ ὡς φαίνεται δὲν ἀκολουθεῖ. Οὔτε ἦν λόγος, δι' οὗ περὶ δὲν ἔπρεπε καὶ τὰ κτήνη νὰ ἔχωσι πάθη, ὡς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὡς ἐγὼ νομίζω, δὲν ὑπῆρξε τι τοιοῦτον μέχρι τῆς σήμερον. Ὡς ἡ αἰσθητικότης, εἰ καὶ εἶναι αἷτιον τῶν παθῶν, πλην ὅχι ἀμέσον καὶ ἐγγύς, ἀλλὰ πόρρω καὶ ἔμμεσον.

Πρῶτον λοιπὸν ἐγγύς αἷτιον τῶν παθῶν, λέγω ἐγὼ, εἶναι τὸ φύσει ἐνεργητικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ οὗ ἀνακύπτουσι τρεῖς ἐγγύτεραι ἀρχαὶ καὶ πηγαὶ αὐτῶν: ἡ φυγὴ τῆς ἀηθίας, εἴτε ἔκκλισις τοῦ μὴ ἐνεργεῖν, ἡ περιέργεια ἢ μάθησις, καὶ ἡ βελτιώσεις. Καὶ διὰ μὲν τῆς πρώτης ὁ ἄνθρωπος ἐκκλίνων τὸ ἀνενέργητον, ἅπαντ' ἠδονὴν τινὰ εἰς τὴν ἐνέργειαν, καὶ τότε πολυπραγμονῶν περιεργότερος καὶ ἐν χρόνῳ τὸ πρᾶγμα ἀποκτᾷ πάθος (304). Καθότι ἂν, ὡς ἕκαστος τοῦτο ὁρᾷ, ἦναι ἠδονὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅχι μόνον ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια, ἀλλὰ καὶ ἡ γύμνασις τοῦ σώματος, ἔπεται ἀναγκαίως νὰ ἦναι λύπη τὸ τούτου ἐναντίον, καὶ διὰ τοῦτο φευκτόν. Ὡς ἡ ἐνέργεια τοῦ πνεύματος, τὰ νέα αἰσθήματα, καὶ ἡ γύμνασις τοῦ σώματος: ὅπερ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἐκφυγὴν τῆς ἀηθίας, εἶναι ἡ πρώτη χρεὶα τοῦ ἀνθρώπου (303), ἣτις πολλάκις τρέπεται εἰς πάθος ἕνεκα τῆς ἀναλύσεως καὶ ἔξεως.

Διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἀρχῆς ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ νὰ ἐνεργῇ ὅχι ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνταυτῷ, καὶ νὰ αὐξάνῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν γνώσεων αὐτοῦ: ὅπερ ἐστὶ νὰ μαυθάνῃ. Καθότι ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται φύσει λογιστικός:

·τουτέστι δυνατός νὰ μανθάνῃ, καὶ ὄχι μετ' ἐμφύτων ἰδεῶν (249) ε δὲν εἶναι λόγος, ἀφ' οὗ μάθητις τοῦ νὰ μὴν ζητῆ νὰ μάθῃ καὶ τὸ τούτου ἀκόλουθον, καὶ ἔτι τὸ τούτου, ὄντων δηλονότι τῶν πραγμάτων κρίκων τινῶν μιᾶς ἀλύσου. Ὡς ἡ μάθησις εἶναι ἄλλη χρεια τοῦ ἀνθρώπου (303), ἐξ ἧς ὁ ἄνθρωπος ἐπιπίπτει εἰς πάθη (304).

Καὶ ἡ βελτίωσις ἑαυτοῦ, ἣτις κατὰ τοὺς λογικευμένους εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν δύο ἐκτεθειμένων ἀρχῶν, εἶναι τρίτη ἀρχὴ τῶν παθῶν. Καθότι ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὄχι μόνον ζητεῖ ἐκ φύσεως νὰ ἐνεργῆ καὶ φύσει νὰ μανθάνῃ, ἀλλὰ καὶ ὁρθῶς, ὡς δηλονότι, εἰ δυνατόν, νὰ ἐπαινῆται ὑπὸ πάντων. . . καὶ ὡς ἕκαστος σύννοιδε τὸ πρᾶγμα ἐξ ἑαυτοῦ, εἶναι ἀδύνατον εἰς αὐτὸν νὰ εὐχαρισηθῆ εὖ ὅταν κεῖται ἐπ' αὐτῷ, νὰ λάβῃ ἄλλος τὰ πρωτεῖα ε τούτου ἕνεκεν ἢ ἐπιθυμία τῆς ὑπεροχῆς ἢ δόξης εἶναι ἄλλη χρεια τοῦ ἀνθρώπου (303), ἐξ ἧς ὁ ἄνθρωπος ἐπιπίπτει εἰς πάθη (304). Εἶναι ἔμως τοσοῦτον ἰσχυρὰ αὕτη ἡ ἀρχὴ, ὡς ἐκ ταύτης μόνης νικῶνται αἱ φυσικαὶ ἡδοναὶ καὶ πόνοι. Καθότι ἐνταῦθα συναθροίζων ὁ ἄνθρωπος ἄπασαν τὴν ἑαυτοῦ προσοχὴν περὶ τῆς ἀπολαύσεως τοῦ ἐσσομένου ἀγαθοῦ, αἰσθάνεται οὐδύλως τῶν ἐνεσώτων ἀντικειμένων ε ὄθεν καὶ καταφρονεῖ ἀπάσης ἐνεσώσης ἡδονῆς καὶ πόνου. Καὶ εἶναι τῶν ἀδυνάτων εἰς τινα οὔτε νὰ προτιμήτῃ τὰ δοκόμενα ἀγαθὰ, οὔτε νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰ δοκόμενα κακὰ ε ἂν ἡ ἐπιθυμία τῆς δόξης ἢ ὑπολήψεως δὲν ἔχει κράτος ἐπὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Ὡς ἕκαστος ὁρᾷ ὅτι καὶ αἱ τρεῖς ἀρχαὶ τῶν παθῶν ἔχουσι δι' ἀρχὴν τὸ λογικόν, καὶ ὄχι τὴν αἰσθητικότητα.